

Kapitola 15

Subsaharská Afrika v české zahraniční politice¹

Kateřina Rudincová

Loňskou kapitolu „ročenky“² jsme uzavřeli poměrně optimistickým tvrzením, že Česká republika si pomalu uvědomuje potenciál subsaharské Afriky a o tento region se začínají zajímat různí aktéři, především v souvislosti s vyhledáváním exportních možností. Tento fakt je patrný zvláště poté, co bylo na Rusko, které je cílovou zemí českého exportu, uvaleno hospodářské embargo. V situaci, kdy africké ekonomiky zaznamenávají růst a s potřebou diverzifikace zahraničních odbytišť reagují české firmy zvýšeným zájmem o vývoz do zemí subsaharské Afriky. Zájem o tuto oblast však postupuje také médii a dalšími sférami české společnosti. Zahraniční politika vůči státům subsaharské Afriky se však zdá být konzistentní, do značné míry ovlivněná celoevropskou politickou agendou, což se nadále projevuje především v bezpečnostní oblasti v souvislosti s pokračováním Výcvikové mise Evropské unie (EUTM Mali).

AFRICKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Klíčovou událostí v politickém vývoji minulého roku bylo vytvoření nové politické vlády, která nahradila úřednický kabinet Jiřího Rusnoka. Do premiérského úřadu nastoupil sociální demokrat Bohuslav Sobotka a post ministra zahraničních věcí obsadil Lubomír Zaorálek. Do křesla náměstka ministra zahraničních věcí pro mimoevropské země a ekonomickou diplomacii usedl od března 2014 zkušený diplomat Martin Tlapa. Se změnou kabinetu pokračoval trend pozvolna se zvyšujícího zájmu české vlády o subsaharskou Afriku, který byl v roce předchozím reprezentován především ve stykové agendě. Odklon od politiky bývalého ministra Karla Schwarzenberga, během jehož úřadu docházelo k uzavírání ambasád v subsaharské Africe, naznačil již rok 2013, kdy byl opětovně otevřen český zastupitelský úřad v senegalském Dakaru, a dále tento trend pokračoval v roce 2014 povýšením zastupitelství v keňském Nairobi na úroveň velvyslance.

V roce 2014 pokračovala práce na nové koncepci zahraniční politiky České republiky současně s vytvářením regionálních strategií, včetně té „africké“. Součástí koncepce nové vlády je důraz na ekonomickou diplomacii, který je dokreslován posilováním zastupitelských úřadů o obchodně ekonomické pracovníky, stejně jako efektivní využívání unijních nástrojů a multilaterální diplomacie. V roce 2014 bylo rozhodnuto o jmenování pěti nových zemědělských diplomatů a personálním navýšení na obchodně ekonomických úsecích celkově o deset pracovníků. Pro africké angažmá byli vybráni dva z nich, kteří posílí zastupitelské úřady v Senegal a Keni. K naplnění této koncepce však dojde až v roce 2016. Z dokumentu je také patrná snaha o lepší koordinaci a řízení ekonomických aktivit v zahraničí z jednoho místa, nově by měly být CzechTrade, CzechInvest či CzechTourism podřízeny v zahraničí příslušnému velvyslanci. Dokument *Koncepce zahraniční politiky ČR* by měl být schválen vládou do poloviny roku 2015, přičemž se očekává jeho představení na poradě velvyslanců v srpnu téhož roku.

Na MZV vznikl dokument *Subsaharská Afrika: Teritoriální strategie na léta 2015–2018*. Dokument byl schválen jako neveřejný komplement nově vznikající koncepce české zahraniční politiky. Hlavním cílem, který strategie vytyčuje, je především oživení vztahů se subsaharskou Afrikou jako celkem, přičemž prioritou pro nejbližší období je oživení spolupráce se zeměmi lusofonní Afriky, především s Angolou a Mosambikem. Česká vláda také zamýšlí požádat o pozorovatelský status v rámci Společenství lusofonních zemí.

V roce 2014 se v souvislosti s agendou subsaharské Afriky diskutovalo především o tématech bezpečnostního charakteru, jako je potenciální nebezpečí související s rozšířením eboly nebo možnosti zapojení jednotek AČR do misí na africkém kontinentu. K polarizaci názorů na půdě Parlamentu ČR nedošlo, dokonce ani v souvislosti s prodloužením mandátu českých jednotek v rámci mise EUTM Mali. Oproti předchozímu roku, kdy se ohledně hlasování o vyslání českých jednotek do Mali strhla poměrně bouřlivá debata na půdě Poslanecké sněmovny PČR, v případě jednání o prodloužení mise debata ani neproběhla.³

AFRICKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Politické vztahy

Ve sledovaném roce vydalo MZV pouhá dvě oficiální prohlášení, týkající se aktuálního dění v subsaharské Africe. V prvním z nich kladně hodnotilo zvolení prozatímní prezidentky Středoafričské republiky Catherine Samby-Panzy v březnu 2014. V prohlášení MZV podpořilo africkou misi AFISM-CAR, přestože požadavek na vyslání českých vojáků do této země byl vládou odmítnut.⁴ Ve druhém prohlášení MZV odsoudilo útok teroristické organizace Boko Haram na mešitu v severonigerijském Kanu, při němž zahynulo přibližně sto lidí.⁵

Nejdůležitější událostí v rámci africké agendy byl 4. summit EU–Afrika, který se konal v dubnu 2014 v Bruselu. Pravidelné konání summitů je zakotveno v dohodě

z Cotonou o spolupráci EU se zeměmi Afriky, Karibské a Tichomořské oblasti (ACP), uzavřené v roce 2000. Oproti summitu v Tripolisu roku 2010, kdy českou delegaci vedl prezident Václav Klaus, bruselského setkání se zúčastnil premiér Sobotka za doprovodu náměstka Tlapy. I přes absenci prezidenta šlo o akci s účastí nejvyššího představitele české vlády, přičemž summitu se zúčastnilo celkem 22 nejvyšších představitelů států EU a další byli zastoupeni na úrovni ministrů zahraničních věcí. Hlavním mottem summitu bylo „investování do lidí, prosperity a míru“ a účastníci jednali rovněž o nejvýznamnějších otázkách bezpečnosti, klimatických změnách a o migraci. Součástí summitu bylo také Podnikatelské fórum, jehož cílem bylo vytvořit platformu pro setkávání zástupců podnikatelské sféry obou kontinentů.⁶ V rámci summitu se premiér setkal s etiopským ministerským předsedou Haile Mariamem Desalegn, se kterým jednal především o spolupráci v oblasti hospodářství, zdravotnictví a školství.⁷

Při návštěvě generálního tajemníka OSN Pan Ki-muna v Praze v dubnu 2014 se diskutovalo o možnosti vyslání české jednotky do Středoafričské republiky (SAR) v rámci mise OSN. Přestože se česká vláda nakonec rozhodla jednotky do země nevyslat, ministr zahraničních věcí L. Zorálek schválil 29. 4. 2014 pomoc pro SAR ve výši 3 mil. Kč prostřednictvím Světového potravinového programu OSN. Již v březnu 2014 ČR odsouhlasila téměř dvoumilionovou zdravotnickou pomoc pro obyvatelstvo SAR vysídlené v důsledku občanské války.⁸

Široce medializovaným problémem v roce 2014 bylo vypuknutí epidemie eboly v západní Africe. MZV zareagovalo vytvořením specializovaných webových stránek, na kterých občany informovalo o aktuálních hrozbách spojených s touto nemocí.⁹ Česká republika se rovněž zapojila do mezinárodních snah o boj proti této epidemii, když 18. 9. 2014 jednal ministr zahraničních věcí v Poslanecké sněmovně PČR společně s předsedou vlády a ředitelem Lékařů bez hranic v ČR Pavlem Gruberem o poskytnutí pomoci zemím zasaženým ebolou. Schůzky se účastnili rovněž ministr zdravotnictví Svatopluk Němeček, ministr obrany Martin Stropnický, ministr vnitra Milan Chovanec a expertka Lékařů bez hranic Dora Jedličková.¹⁰ Ministr Zorálek schválil poskytnutí okamžité finanční pomoci do Guineje, Libérie a Sierry Leone ve výši 3 mil. Kč, poskytnutou prostřednictvím organizace Lékaři bez hranic.¹¹ Na základě Usnesení vlády ČR č. 806 z 1. 10. 2014 bylo na materiálovou pomoc pro boj proti ebolě v západní Africe uvolněno 4,139 mil. Kč a vláda se rozhodla uvolnit dalších 15 mil. Kč pro poskytnutí budoucí humanitární pomoci.¹² Na zasedání Rady EU pro zahraniční věci ve formátu ministrů pro rozvoj pak náměstek Tlapy, který vedl českou delegaci, nabídl vytvoření epidemiologického centra v Guineji pro boj s ebolou a podobnými nemocemi.¹³ O možnosti vybudování takového epidemiologického centra se již předtím diskutovalo na setkání ministra Zorálka s honorárním konzulem ČR v Guineji Hasmiou Dia.¹⁴

Součástí české zahraniční politiky je důraz na lidskoprávní problematiku a transformační agendu. Tato témata rezonovala v průběhu návštěvy súdánského ministra zahraničních věcí, ale také na Radě OSN pro lidská práva v Ženevě, kde se česká reprezentace vyjádřila k některým případům porušování lidských práv v Africe. Česká republika se účastnila rovněž univerzálního periodického přezkumu lidských práv

(UPR19), jenž se týkal některých zemí subsaharské Afriky, přičemž ČR vydala doporučení při přezkumu situace v Konžské demokratické republice, Pobřeží slonoviny, Etiopii a Rovníkové Guineji.¹⁵ Kromě toho se ČR vyjádřila také k porušování lidských práv v souvislosti s konflikty v Jižním Súdánu, Středoafričské republice a k potřebě podpory občanské společnosti v Súdánu.¹⁶

Lidskoprávní agendu sleduje také české velvyslanectví v zimbabwském Harare, jež v zemi realizuje transformační projekty zaměřené na podporu občanské společnosti a lidskoprávní situace v Zimbabwe je akcentována rovněž na Radě lidských práv OSN v Ženevě. Od léta 2013, kdy proběhly v Zimbabwe prezidentské volby, ve kterých opětovně zvítězil Robert Mugabe, hledá EU cestu jak dále postupovat ve snaze o prosazování lidskoprávní agendy v zemi. Další oblastí české zahraniční politiky dotýkající se subsaharské Afriky je zahraniční rozvojová spolupráce (ZRS), přičemž mezi prioritní země české ZRS je zařazena Etiopie. Do Etiopie jsou alokovány prostředky rovněž v rámci programu Aid for Trade, realizované MPO, jejichž cílem je pomoc partnerským státům při liberalizaci obchodu a podpora podnikatelského prostředí.¹⁷ O lidskoprávní problematice a rozvojové spolupráci podrobněji pojednávají příslušné kapitoly této publikace.

České návštěvy v subsaharské Africe

Ještě ke konci svého funkčního období navštívil náměstek ministra zahraničních věcí Tomáš Dub 19.–24. 1. 2014 Konžskou demokratickou republiku, Tanzanii a Zambii. Ve všech těchto zemích proběhly politické konzultace, v Zambii navíc T. Dub jednal se svými protějšky o možnosti ekonomické spolupráce obou zemí, vzhledem k rychlému růstu zambijské ekonomiky, který by mohl povzbudit k vývozu zboží podnikatele z ČR.¹⁸ Vzhledem k výměně vlády se další návštěva subsaharské Afriky na úrovni náměstků konala až v listopadu 2014, kdy náměstek Tlapa navštívil 8.–11. 11. JAR. Jednal zde o bilaterální spolupráci v politické, ekonomické a vědeckotechnické oblasti a o rozvoji dovedností studentů, stejně jako o multilaterálních otázkách. Kromě politických otázek byla návštěva zaměřena také na ekonomickou diplomacii, vzhledem k tomu, že JAR je stále vnímána jako nejdůležitější obchodní partner ČR v subsaharské Africe. M. Tlapa navštívil také elektrárnu Kusile, na jejíž výstavbě se podílí česká společnost Hutní montáže.¹⁹ Zahraniční cesty do zemí subsaharské Afriky v roce 2014 podnikl rovněž vrchní ředitel Sekce mimoevropských zemí Ivan Jančárek, který v dubnu toho roku navštívil Etiopii (14. 4.), JAR (15. 4.) a Mosambik (16. 4.) a později v červenci také Angolu (21.–22. 7.). Celkově lze říci, že rok 2014 nebyl na návštěvy českých politických představitelů bohatý jako rok předcházející, což lze přičítat především změně vlády na počátku roku. Do regionu subsaharské Afriky podnikl cestu ministr obrany Martin Stropnický, který navštívil 25. dubna v doprovodu členů sněmovního výboru pro obranu české vojáky působící v rámci evropské výcvikové mise EUTM Mali, přičemž to bylo poprvé, kdy v rámci svého mandátu vycestoval na některou ze zahraničních misí s účastí vojáků AČR. Ministr podpořil pokračování mise a naznačil možný přesun bezpečnostních aktivit z Asie právě na africký kontinent.²⁰

Návštěvy afrických partnerů v České republice

Jediná návštěva z Afriky na úrovni resortního ministra se uskutečnila 22. 5. 2014, kdy L. Zaorálek přijal svého súdánského protějška Aliho Ahmeda Kartiho. Český ministr na schůzce akcentoval především problematiku lidských práv v Súdánu a nezbytnost spolupráce s Mezinárodním trestním soudem. Jednal tak v reakci na případ těhotné Meriam Yahya Ibrahim Ishag, jež byla v Súdánské republice odsouzena k trestu smrti za změnu svého vyznání. Český ministr svůj protějšek upozornil na závazek dodržovat Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, jehož je Súdán signatářem a který garantuje svobodu vyznání. Se súdánským ministrem zahraničních věcí se sešel rovněž předseda Poslanecké sněmovny PČR Jan Hamáček, který apeloval na zrušení nepřiměřeného rozsudku.²¹ Ministři dále jednali o bezpečnostní situaci v regionu Afrického rohu, především v souvislosti s krizí v Jižním Súdánu. V rámci jednání ministrů se konal také podnikatelský seminář, na kterém mohli navázat obchodní vztahy čeští a súdánské podnikatelé. Ministři dále jednali o prohloubení ekonomických vztahů a o úspěších, kterých se podařilo v Súdánu dosáhnout českým archeologům.²²

Další jednání na ministerské úrovni se uskutečnilo na okraj Valného shromáždění OSN 26. 9. 2014, kdy se ministr Zaorálek setkal se svým angolským protějškem Chitotim. Náměstek ghanské ministryně zahraničních věcí Thomas Kwesi Quartey se 10. října setkal v Praze s náměstkem Tlapou, se kterým projednávali zejména možnosti prohloubení ekonomických a politických vztahů obou zemí.²³ Návštěva z Afriky byla přivítána rovněž na půdě Senátu PČR, když předseda Senátu PČR Milan Štěch spolu se členem Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost Senátu PČR Tomášem Kladívkem 6. 2. 2014 oficiálně přijali člena Senátu Parlamentu Konžské demokratické republiky Raymonda Ramazaniho Bayu.²⁴ Podobně jako u českých návštěv v Africe i v případě návštěv afrických partnerů v ČR lze oproti minulému roku sledovat pokles stykové agendy. Na vzájemných setkáních českých a afrických politických reprezentantů bývá nadále zdůrazňováno např. téma podpory lidských práv, a především ekonomická diplomacie.

Bezpečnost

Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky v Africe byl určován zvláště pokračujícím zapojením vojáků AČR ve výcvikové misi EU v Mali (EUTM Mali). Návrh na prodloužení jejího mandátu schválila vláda 28. 4. 2014, o měsíc později, 29. května, jej podpořil Senát a následně 18. června Poslanecká sněmovna PČR. 20. 10. 2014 vláda schválila *Návrh na působení sil a prostředků resortu Ministerstva obrany v zahraničních operacích v letech 2015 a 2016 s výhledem na rok 2017*, který následně přijaly obě komory PČR. Tímto návrhem se prodlužuje nasazení sil a prostředků resortu MO ve výcvikové misi Evropské unie v Malijské republice.²⁵ Čeští vojáci se přímo nezapojují do bojových operací, 34 z nich hlídá v Bamaku velitelství operace a další čtyři instruktoři pak cvičí na výcvikové základně v Kati místní ozbrojené síly.²⁶ Na začátku září došlo k prvnímu střídání českých vojáků, odletěli vojáci ze 74. lehkého motorizovaného praporu z Bučovic, střídající své kolegy ze 71. mechanizovaného praporu z Hranic, kteří v Africe působili od počátku března 2014.²⁷

České angažmá v Africe je rámováno unijní agendou, vzhledem k tomu, že podle vicepremiéra Pavla Bělobrádka „*naplňuje závazky České republiky vůči Evropské unii*“, navíc je motivováno i ekonomickými zájmy, protože Mali je pro ČR třetím nejvýznamnějším ekonomickým partnerem v subsaharské Africe.²⁸ Vzhledem k tomu, že postupně dochází ke stahování vojsk AČR z Afghánistánu, lze očekávat, že těžiště zahraniční působnosti českých vojáků se přesune na africký kontinent. Jednalo se rovněž o možnosti zapojení českých vojáků do mírové mise OSN v Mali, MINUSMA²⁹, přičemž konečné rozhodnutí o případném vyslání českého kontingentu bylo ponecháno na rok 2015.

Čeští vojáci i v roce 2014 působili na velitelství mise EU NAVFOR ATALANTA ve Velké Británii, která má za úkol střežit pobřeží Somálska a efektivně bránit útokům námořních pirátů ze Somálska.³⁰ V srpnu byla po návratu jejich práce oceněna medailí ministra obrany, přičemž na misi se čeští vojáci podíleli především vyhodnocováním leteckého průzkumu, sledováním lodí nebo se angažovali v ekonomické sféře.³¹ Vojáci Armády ČR se podílejí také na misích vysílaných mezinárodními organizacemi, v rámci misí OSN působí ve světě celkem deset českých pozorovatelů, z nichž šest je v regionu subsaharské Afriky. Tři z nich se účastní mise OSN v Kongu a další tři pak mise OSN ve Středoafrické republice.³² Generální tajemník OSN Pan Ki-mun při své návštěvě ČR v dubnu 2014 požádal českou vládu o zapojení do mise OSN ve Středoafrické republice.³³ I přes další žádosti ze strany Francie a Polska, které žádaly českou vládu o zapojení vojáků také do mise EU, se česká vláda rozhodla příslušníky AČR do země nevyšlat a raději se soustředit na misi v Mali. Česká republika spolupracuje v oblasti bezpečnosti s mnoha státy subsaharské Afriky. Kupříkladu v Keni česká elitní 601. skupina z Prostějova pomáhala cvičit jednotku speciálních sil, která je nasazena v boji proti islamistické organizace al-Šabáb.³⁴

V roce 2014 byla uzavřena dohoda se Rwandou, která podle mluvčího ministerstva obrany Jana Pejška umožní posílení spolupráce zaměřené na „*výměnu informací v oblasti obrany a zkušeností z operací, posilování protiteroristických schopností, spolupráci v oblasti vojenského výcviku a vzdělávání, spolupráci v oblasti obranného výzkumu a vývoje a spolupráci při pořizování obranného materiálu a služeb*“.³⁵ Neznamená to však, že dojde k okamžitým významným vývozům zbrojního materiálu do této země. Pro další rozhodování bude důležitý i vnitropolitický vývoj v souvislosti s připravovanými prezidentskými volbami plánovanými na rok 2017. Obecně lze říci, že český zbrojní materiál se v subsaharské Africe těší dobré pověsti, vzhledem k tomu, že české zbrojařské firmy se neomezují pouze na vývoz materiálu, ale poskytují také jeho servis a další služby.

Hospodářské vztahy

V roce 2014 české firmy vyvezly do Afriky zboží v přibližné hodnotě 19,4 mld. Kč, což oproti předcházejícímu roku znamená nárůst o téměř 3 mld. Kč. Přesto však vývoz do zemí subsaharské Afriky netvoří ani jedno procento celkového exportu ČR. Dovoz zboží ze států subsaharské Afriky se oproti minulému roku drží na podobných hodnotách, ani v roce 2014 nedosáhl 10 mld. Kč, a český přebytek obchodu s Afrikou se tedy dostal na rekordní částku přibližně 9,7 mld. Kč. Na prvních třech místech čes-

kého exportu byly ve sledovaném období JAR, Mali a Nigérie, přičemž vývoz do JAR překročil desetimiliardovou hranici a představuje 55 % veškerého vývozu do subsaharské Afriky. V případě Mali šlo především o vývoz textilních výrobků, jejichž hodnota dosáhla téměř jedné miliardy. Následně dochází k částečnému reexportu těchto výrobků i do dalších zemí, zejména západní Afriky. I přes fakt, že se Nigérii podařilo díky přepočtu HDP v roce 2013 přeskóčit JAR jako největší africkou ekonomiku, zůstává JAR stále největším obchodním partnerem českých firem díky tomu, že disponuje nejrozvinutější ekonomikou na africkém kontinentu. Subsaharská Afrika i přes nízký objem vzájemného obchodu představuje region s jistým potenciálem pro české exportéry. V této souvislosti se zúčastnil náměstek Tlapa Podnikatelského fóra, které proběhlo v souvislosti se summitem EU–Afrika v Bruselu 31. 3.–1. 4. 2014. Hlavním cílem jednání bylo „vytvořit platformu pro dialog podnikatelů a investorů ze soukromého a veřejného sektoru s politickými představiteli z obou kontinentů“.³⁶

Možný budoucí potenciál států subsaharské Afriky především v souvislosti s hledáním nových trhů pro export je vnímán na celoevropské úrovni. Na zasedání Rady EU pro zahraniční věci (12. 12. 2014) došlo k podepsání dohody o hospodářském partnerství mezi EU a státy západní Afriky reprezentovanými organizací ECOWAS, přičemž podepsání podobných dohod s dalšími africkými regiony bude následovat v roce 2015. Především jde o rozvoj partnerských zemí prostřednictvím obchodu a regionální integrace a přizpůsobení obchodních režimů zemí ACP pravidlům Světové obchodní organizace (WTO).³⁷ Pro africké partnery pak podepsání dohody znamená lepší přístup jejich výrobků na evropské trhy a garanci přechodného období, po kterém budou muset africké země otevřít své trhy pro výrobky z Evropy.

České firmy se snaží exportovat do subsaharské Afriky své zboží, a proto se účastní veletrhů na tomto kontinentě, na kterých prezentují své komodity. Jedním z takovýchto veletrhů byla největší výstava zdravotnické techniky ve východní Africe, Medic East Africa 2014, na které prezentovala své výrobky rovněž česká společnost Linet, jež vyrábí nemocniční lůžka.³⁸ Další veletrhy s českou účastí se konaly především v JAR díky aktivitám českého velvyslanectví v Pretorii a přítomnosti kanceláře CzechTrade v Johannesburgu. Šlo např. o African Utility Week v Kapském městě³⁹, veletrh dobývací a strojírenské techniky Electra Mining v Johannesburgu⁴⁰, veletrh vojenského a leteckého průmyslu AAD v prostorách letecké základny poblíž Pretorie⁴¹. Česká republika se prezentovala společně s ostatními zeměmi V4 v obchodní komoře v Johannesburgu.⁴²

Celkově lze však říci, že české firmy stále nahlízejí na subsaharskou Afriku jako na region s velkými ekonomickými riziky. K vytváření negativního image oblasti navíc negativně přispělo vypuknutí epidemie eboly v západní Africe. Z toho důvodu se české firmy v Africe nezaměřují na přímé investice, ale hledají pouze vhodné trhy pro vývoz svých výrobků. Ministerstvo zahraničních věcí ve spolupráci s ministerstvem průmyslu a obchodu společně vydaly publikaci *Katalog služeb exportérům*, která obsahuje nabídku služeb poskytovaných nově otevřeným Klientským centrem, sítí zahraničních zastupitelských úřadů a kanceláři CzechTrade. Odbor dvoustranných ekonomických vztahů a podpory exportu (ODEV) připravil *Mapu oborových příležitostí*, která má usnadnit českým podnikatelům cestu na zahraniční trhy pomocí vyti-

pování sektorů s velkým potenciálem pro vývoz a investice v konkrétních zemích.⁴³ Ekonomická diplomacie, oficiálně prosazovaná MZV a MPO, je klíčová zvláště v Africe, kde je pro navazování kontaktů pro české firmy stále důležitá oficiální podpora ze strany představitelů českého státu.

V roce 2014 pokračovaly české firmy v exportu na africké trhy a v zajišťování zakázek, které byly započaty již v období minulém. Již tradičním vývozcem do subsaharské Afriky je broumovská textilka VEBA, výrobce „afrického brokátu“, která až 95 % své výroby exportuje do západní Afriky. Přestože v minulém roce firma zaznamenala zvýšení zisku, obchodování v regionu bylo ztíženo ozbrojeným konfliktem v Mali a také epidemií eboly v oblasti.⁴⁴ Ostravská firma Hutní montáže, a.s., nadále dodává a montuje kotle pro výstavbu elektrárny Kusile v jihoafrické provincii Mpumalanga.⁴⁵ Zlínská společnost Svit Machinery nainstalovala novou linku v obnovené továrně na výrobu bot v ghanském Kumasi. Továrna byla vystavěna již v šedesátých letech za pomoci Československa, postupně výroba upadala a byla obnovena po zprivatizování dceřinou společností středočeské firmy Knights v roce 2010.⁴⁶ V průběhu roku 2014 dokončila hradecká strojírenská firma ZVU POTEZ výstavbu pivovaru společnosti Raya Breweries v Etiopii.⁴⁷ Úspěchy zaznamenala také ruční papírna Papyrea ze Zdislavi na Liberecku, která v Keni vynalezla způsob, jak vyrábět papír z vodního hyacintu. Plánuje se výstavba ruční papírny u Viktoriina jezera, která by právě měla založit svou výrobu na využití této rostliny. Projekt má rovněž rozvojový rozměr, plánuje se zapojení místních obyvatel do výroby tak, aby neměli potřebu odcházet do měst a vytvářet tam nové slumy.⁴⁸ České firmy vnímají Afriku rovněž jako potenciálního odběratele informačních technologií, např. společnost net.pointers dodala mezinárodnímu kartovému centru sídlícímu na Mauriciu bezpečnostní software na ochranu bankovního sektoru před škodlivými útoky, přičemž pro firmu je to počátek expanze na exotičtější trhy v souladu s její vytyčenou exportní strategií.⁴⁹

Za zmínku stojí rovněž uskutečněný prodej pěti vyřazených letadel ČSA typu Boeing 737-500 novým zimbabwským nízkonákladovým aerolinkám Fly Africa, provozujícím lety ze Zimbabwe do JAR.⁵⁰

AFRICKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Hlavním aktérem ve vztazích mezi ČR a státy subsaharské Afriky je nadále MZV ČR a jeho Odbor států subsaharské Afriky, který disponuje šesti systemizovanými místy, z nichž pět je obsazených diplomaty a jedno administrativně technickým pracovníkem. V čele odboru stojí nyní bývalý zástupce ředitele Jaroslav Siro, který v minulosti již na funkci ředitele odboru sloužil a disponuje dlouholetými zkušenostmi z tohoto regionu. Hlavní změnou v oblasti aktérů oproti roku 2013 bylo opětovné povýšení ambasády v Keni 28. 11. 2014 na úroveň velvyslance. Vedoucím zastupitelského úřadu se stal Pavel Řezáč, který v předchozím období stál v čele Odboru států subsaharské Afriky MZV. Velvyslanectví se vrátilo do dvou původních objektů, jež zahrnují rezidenci velvyslance a úřadovnu. Velvyslanectví v Keni převzalo od zastupitelství v Addis

Abebě agendu pro region Velkých jezer a východní Afriky, tedy státy Burundi, Keňa, Uganda, Tanzanie a Rwanda. Otevřením ambasády v Nairobi tak dosáhl počet zastupitelských úřadů ČR v subsaharské Africe sedmi. Nadále je ČR v subsaharské Africe zastoupena úřady v senegalském Dakaru, ghanské Akkrě, nigerijské Abuji, etiopské Addis Abebě, zimbabwském Harare a jihoafrické Pretorii. Velvyslanectví v senegalském Dakaru, které v roce 2013 sídlilo v prostorách pronajatých od Rakouské republiky, bylo ve sledovaném roce přesunuto do budovy nizozemského zastupitelského úřadu, čímž došlo ke zvětšení prostor a celkovému zlepšení podmínek pro úřad. O dalším rozšiřování počtu úřadů v subsaharské Africe se prozatím neuvažuje, jde spíše o posilování úřadů stávajících, především na úrovni obchodně ekonomických pracovníků, kteří by měli v následujícím roce posílit úřady v Dakaru a Nairobi, což dokládá pokračující důraz kladený na ekonomickou diplomacii. Jediná úřadovna CzechTrade v subsaharské Africe je v Johannesburgu, což svědčí o pokračující zásadní roli JAR pro ekonomické vztahy s regionem. Výhledově se zvažuje otevření dalších kanceláří CzechTrade v angolské Luandě a nigerijském Lagosu.

SUBSAHARSKÁ AFRIKA V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Mediálním výstupům dominovaly v roce 2014 zejména tři témata: první z nich bylo vypuknutí epidemie eboly v západní Africe⁵¹, druhé teroristické akce skupiny Boko Haram v Nigérii⁵² a třetí proces s jihoafrickým paralympionikem Oscarem Pistoriem.⁵³ Je zajímavé, že tento proces byl dokonce přenášen v živém vysílání a v mediálním prostředí mu bylo věnováno nepřiměřeně velké množství prostoru, i ve srovnání s epidemií eboly, která si vyžádala tisíce obětí. Svědčí to o jisté bulvarizaci českých médií (i veřejnoprávních), jež se spíše než na seriózní zpravodajství z oblasti zaměřují na témata vyvolávající senzaci. Vypuknutí epidemie eboly kromě toho ještě více poškodilo mediální image celého kontinentu, jenž už tak trpí značnou stereotypizací, což mělo za následek nejen úbytek turistů do afrických destinací.⁵⁴

Média informovala rovněž o útocích islamistické organizace Boko Haram v Nigérii terorizující sever země. Mezinárodní reakci vyvolal především únos studentek z gymnázia v Chiboku na severu Nigérie v dubnu 2014. Částečně v reakci na útoky této skupiny se v Praze konal vzpomínkový pochod na 3,5 mil. padlých Biafranů v občanské válce v Nigérii v letech 1967–1970. Účastníci pochodu vyjádřili požadavek osamostatnění Biafry a protestovali proti násilné islamizační kampani organizace Boko Haram v severní Nigérii.⁵⁵ V zájmu českých médií, politické i občanské sféry byl rovněž případ těhotné Súdanky Meriam Yahya Ibrahim Ishag. K případu se vyjádřil kromě ministra zahraničních věcí a předsedy Poslanecké sněmovny PČR katolický duchovní Tomáš Halík, který v otevřeném dopise vyzval české muslimy k odsouzení „*neslýchaného zla, které má být spácháno ve jménu islámského práva*“. Ti jeho výzvu přijali, i vzhledem k tomu, že žena nikdy muslimkou nebyla, a tedy nemůže být odsouzena za spáchání zločinu odpadlictví.⁵⁶ Kriminální rubriky českých médií nadále plnil případ Radovana Krejčíře, který v jihoafrickém vězení čelí obvinění z pokusu o vraždu a únosu. Nově byl Krejčíř obviněn z plánování vražd a za-

držena byla i jeho manželka Kateřina kvůli držení zcizeného vozidla a hospodářské kriminalitě.⁵⁷

Oblast subsaharské Afriky se dostává rovněž do zájmu akademické obce. Centrum afrických studií Západočeské univerzity v Plzni založilo v etiopské Jimmě společné pracoviště.⁵⁸ O spolupráci s etiopskou univerzitou svědčí také konání společné 1st Ethio-Czech Conference on Africa na Jimma University v září 2014.⁵⁹ Organizace Humanitas Afrika společně s Univerzitou Hradec Králové pořádala 20.–24. května v Praze a Hradci Králové za účasti velvyslanců Ghany a Nigérie cyklus přednášek a kulturních akcí pod názvem Africa Day.⁶⁰ Další vzdělávací akcí, zaměřenou na teritorium subsaharské Afriky, byla konference „Africký den, aneb proč je důležité zajímat se o Afriku“, které v prostorách Magistrátu hl. m. Prahy uspořádal *Africký informační portál* ve spolupráci s neziskovou organizací ProContact.⁶¹ Na konci května byla v pražském Náprstkově muzeu zahájena výstava „Země černých faraonů“, v rámci které představili archeologové Národního muzea exponáty, objevené při výzkumu súdánské lokality Wad Ben Naga, společně se zapůjčenými exponáty ze Súdánského národního muzea, které osobně přivezl do Prahy súdánský ministr zahraničních věcí. Mezinárodní tým archeologů nadále pokračuje ve výzkumu lokality Wad Ben Naga pod vedením archeologa z Národního muzea Pavla Onderky.⁶² V žateckém muzeu byla představena sbírka afrických betlémů manželů Tlustých⁶³, v Náprstkově muzeu se v říjnu 2014 konal festival africké kuchyně, který kromě ochutnávek místních specialit nabídl také módní přehlídku africké značky Síya.⁶⁴ O popularizaci témat spojených s Afrikou se snaží rovněž jihlavská ZOO, která 30. a 31. srpna pořádala festival Střípky Afriky, na kterém byla veřejnosti představena přírodovědná, environmentální, rozvojová i kulturní témata.⁶⁵

Nadále pokračují charitativní sbírky věcí, např. jízdních kol⁶⁶, a projekty „zvířecí diplomacie“. Tragicky však skončil případ, kdy ZOO Praha poskytla ZOO v Johannesburgu antilopy sitatunga, které však musely být utráceny z důvodu nedostatečně zajištěné dokumentace ze strany jihoafrického partnera.⁶⁷ Zlínská ZOO pak přislíbila pomoc v boji proti pytláctví nigerijské rezervaci Yankari Game Reserve, jež je posledním přirozeným místem výskytu slonů v Nigérii. ZOO se zavázala napomoci především v dodání vybavy pro ochránce parku, plánované projekty na zlepšení infrastruktury by mohly být významnými příležitostmi pro české firmy.⁶⁸

ZÁVĚR

Rok 2014 v české zahraniční politice se vůči regionu subsaharské Afriky nesl ve znamení kontinuity. Rozvoj bilaterálních vztahů, na který byl kladen důraz především v průběhu úřednické Rusnokovy vlády, kdy post ministra zahraničních věcí zastával Jan Kohout, a vzrůstající zájem o tuto do značné míry okrajovou agendu byly patrné rovněž v roce 2014. Účast premiéra na summitu EU–Afrika, schválení koncepčního dokumentu a posilování českých zastupitelských úřadů v Africe napovídá o pomalu se zvyšujícím zájmu české vlády o mimoevropská teritoria. Je akcentována podpora exportu do regionu subsaharské Afriky a mechanismy ekonomické, unijní a multila-

terální diplomacie, rozvojová spolupráce a spolupráce v oblasti míru a bezpečnosti. Českou zahraniční politikou nadále rezonují témata spojená s transformační agendou a důrazem na dodržování lidských práv.

Také v roce 2014 lze označit českou bezpečnostní politiku za reaktivní, vzhledem k tomu, že Česko následuje širší zahraničněpolitickou strategii EU především v souvislosti s angažmá v oblasti Sahelu. I přes zvýšený zájem o region subsaharské Afriky ze strany veřejnosti bylo možné českou politiku v minulých obdobích označit spíše za nejednání. Přestože subsaharská Afrika je nadále okrajovou oblastí oficiální české zahraniční politiky, lze předpokládat, že této oblasti bude věnována odpovídající pozornost především s pokračujícím důrazem kladeným na ekonomickou diplomacii a podporu vývozu. Zájem českých firem o Afriku nadále pokračuje, především v situaci, kdy ekonomiky afrických států rostou a zároveň byly uvaleny hospodářské sankce na Rusko, důsledkem čehož čeští exportéři cítí potřebu diverzifikace cílových regionů pro export. Vzhledem k tomu, že k pronikání na africké trhy je rozvoj bilaterálních vztahů klíčový, lze opětovné povýšení českého zastupitelství v keňském Nairobi na úroveň velvyslance považovat za příležitost pro české exportéry. Schválení koncepčního dokumentu *Subsaharská Afrika: Teritoriální strategie na léta 2015–2018* napovídá, že do budoucna bude možné díky tomu očekávat pozitivní vývoj nejen v oblasti ekonomické diplomacie, ale také politické spolupráce se státy subsaharské Afriky a nastoupení proaktivního přístupu ve vztahu ke sledovanému regionu.

Poznámky

- ¹ Za rozhovor a cenné připomínky ke kapitole děkuji Jaroslavu Sirovi, řediteli Odboru států subsaharské Afriky MZV, 14. 4. 2015. Za část rešerší českých médií děkuji také Barboře Fialové. Za případné faktické chyby a interpretaci české zahraniční politiky však zůstávám odpovědná sama.
- ² Horký-Hlucháň, Ondřej-Rudincová, Kateřina (2013): Subsaharská Afrika v české zahraniční politice. In: Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2013. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 248–265.
- ³ *Stenoprotokol 10. schůze PSP ČR*, 18. 6. 2014. On-line: www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/010schuz/s010193.htm.
- ⁴ MZV ČR: *Prohlášení MZV ke zvolení prozatímní prezidentky Středoafričské republiky*, 22. 1. 2014.
- ⁵ MZV ČR: *Prohlášení MZV k teroristickému útoku na mešitu v severní Nigérii*, 2. 12. 2014.
- ⁶ MZV ČR: *Náměstek Tlapa na Podnikatelském fóru EU–Afrika*, 1. 4. 2014.
- ⁷ Vláda ČR: *Předseda vlády ČR Bohuslav Sobotka jednal v Bruselu na summitu EU–Afrika*, 3. 4. 2014; *Summit EU–Afrika začíná*, Euroskop, 2. 4. 2014.
- ⁸ MZV ČR: *Humanitární pomoc Středoafričské republice*, 29. 4. 2014.
- ⁹ MZV ČR: *Ebola*, 18. 9. 2014.
- ¹⁰ MZV ČR: *Ministr Zaorálek na jednání o pomoci v boji s ebolou*, 17. 9. 2014.
- ¹¹ MZV ČR: *Česká republika pomáhá zemím postiženým virem Ebola*, 18. 9. 2014.
- ¹² Vláda ČR: *Vláda České republiky poskytne na boj s Ebolou až dvacet milionů korun*, 1. 10. 2014; *Usnesení Vlády ČR ze dne 1. října 2014 č. 806 k humanitární pomoci České republiky oblastem Západní Afriky postiženým krvácivou horečkou Ebola*. On-line: apps.odok.cz/attachment/-/down/VPRA9PM9S7K7.
- ¹³ MZV ČR: *ČR nabídla vybudování epidemiologického centra v Guineji*, 12. 12. 2014.

- ¹⁴ MZV ČR: *Ministr Zaorálek pro pomoc Guineji v boji proti ebolě*, 31. 10. 2014.
- ¹⁵ MZV ČR: *UPR19: ČR vystoupila se 50 doporučeními dvanácti zemím*. Stálá mise ČR při úřadovně OSN a ostatních mezinárodních organizací v Ženevě, 7. 5. 2014.
- ¹⁶ MZV ČR: *RLP27: ČR k africkým situacím*. Stálá mise ČR při úřadovně OSN a ostatních mezinárodních organizací v Ženevě, 26. 9. 2014.
- ¹⁷ MPO ČR: *Projekty zahraniční rozvojové spolupráce ČR realizované v gesci MPO v r. 2014, program Aid for Trade*, 30. 1. 2015.
- ¹⁸ MZV ČR: *Náměstek Tomáš Dub v Zambii*, 25. 1. 2014.
- ¹⁹ MZV ČR: *Náměstek Tlapa v JAR*, 13. 11. 2014.
- ²⁰ *Stropnický poprvé navštívil misi: přijel za vojáky v Mali*. ČTK, 25. 4. 2014.
- ²¹ *Česko žádá zrušení trestu smrti pro těhotnou Súdánku*. ČTK, 22. 5. 2014.
- ²² MZV ČR: *Ministr Zaorálek přijal ministra zahraničí Súdánu*, 22. 5. 2014.
- ²³ MZV ČR: *Náměstek Tlapa přijal náměstka ministryně zahraničí Ghany*, 13. 10. 2014.
- ²⁴ MZV ČR: *Zahraniční politika České republiky. Data I–III/2014*, s. 32.
- ²⁵ MO ČR: *Mali – EU TM*.
- ²⁶ *Senát schválil prodloužení mise českých vojáků v Mali*. ČTK, 29. 5. 2014.
- ²⁷ *Do Mali dnes odletěli čeští vojáci, v misi vystřídají kolegy*. ČTK, 1. 9. 2014.
- ²⁸ *Vláda kývla na prodloužení mandátu vojákům v Mali do konce roku*. ČTK, 28. 4. 2015.
- ²⁹ *Česko by se mohlo zapojit do mírové mise OSN v Mali*. ČTK, 20. 2. 2014.
- ³⁰ MO ČR: *Somálsko (EU-NAVFOR – ATALANTA)*.
- ³¹ *Armáda ocenila vojáky protipirátské vojenské mise*. ČTK, 8. 8. 2014.
- ³² MO ČR: *Další mise*.
- ³³ *Výšlete vojáky do Středoafričké republiky, žádá šéf OSN Česko*. Mladá fronta DNES, 4. 4. 2014.
- ³⁴ *Speciální síly v armádě se mají rozšířit o stovky vojáků*. ČTK, 28. 12. 2014.
- ³⁵ *Dohoda se Rwandou by mohla tamní trh otevřít českým zbrojařům*. ČTK, 4. 7. 2014.
- ³⁶ MZV ČR: *Náměstek Tlapa na Podnikatelském fóru EU–Afrika*, 1. 4. 2014.
- ³⁷ MZV ČR: *ČR nabídla vybudování epidemiologického centra v Guineji*, 12. 12. 2014.
- ³⁸ MZV ČR: *Výstava Medic East Africa 2014*, 23. 9. 2014.
- ³⁹ MZV ČR: *České firmy na veletrhu African Utility Week 2014 v Kapském městě*, 25. 5. 2014.
- ⁴⁰ MZV ČR: *České firmy na veletrhu dobývací a strojírenské techniky Electra Mining 2014 (15.–19. 9. 2014)*, 26. 9. 2014.
- ⁴¹ MZV ČR: *České firmy na veletrhu vojenského a leteckého průmyslu AAD 2014 (17.–21. 9. 2014, AFB Waterkloof)*, 27. 9. 2014.
- ⁴² MZV ČR: *Prezentace ČR v Johannesburgu na obchodní komoře JCCI (20. 9. 2014)*, 19. 10. 2014.
- ⁴³ MZV ČR: *Ministr Zaorálek: Plníme úkoly na podporu ekonomické diplomacie*, 7. 10. 2014.
- ⁴⁴ *Afrika textilce Veba rekordně vydělala. Úspěch chce zopakovat u Arabů*. Mladá fronta DNES, 25. 7. 2014; *Český byznys v Africe: Obchod textilky Veba s luxusním brokátem komplikuje ebola*. Hospodářské noviny, 1. 11. 2014.
- ⁴⁵ MZV ČR: *Velhyslančyně navštívila Hutní montáže na stavbě elektrárny Kusile*, 1. 2. 2014.
- ⁴⁶ *Češi vzkřísili jedinou továrnu na boty v Ghaně. Šije pro školáky i armádu*. E15, 7. 12. 2014.
- ⁴⁷ *Česká strojírna z Hradce dokončila výstavbu pivovaru v Etiopii*. Mladá fronta DNES, 13. 2. 2015.
- ⁴⁸ *Zdislavská papírna našla pro Keňu způsob výroby papíru z hyacintu*. ČTK, 25. 8. 2014.
- ⁴⁹ *Česká net.pointers dodala bezpečnostní software na Mauricius*. ČTK, 23. 9. 2014.
- ⁵⁰ *Boeingy ČSA místo do šrotu zamířily k lowcostovému dopravci ze Zimbabwe*. E15, 31. 10. 2014.
- ⁵¹ *Například EU zlepší koordinaci v boji s ebolou, Nigérie se nemoci zbavila*. ČTK, 20. 10. 2014; *Ebola nad námi vyhrává, varuje expert OSN*. Novinky.cz, 15. 10. 2014; *V Sieře Leone podlehl ebola za jediný den 121 lidí*. Aktuálně.cz, 6. 10. 2014, a řada dalších.
- ⁵² *Například Teroristé z Boko Haram zmasakrovali v Nigérii téměř padesát prodejců ryb*. Mladá fronta DNES, 23. 11. 2014; *V Nigérii islámští radikálové vypálili vesnici a kostel*. Novinky.cz, 27. 1. 2014; *Islámisté z Boko Haram unesli ženu kamerunského vicepremiéra*. Aktuálně.cz, 27. 7. 2014, a řada dalších.
- ⁵³ *Například Reeva mi zemřela v náručí, vypověděl u soudu Pistorius*. Aktuálně.cz, 9. 4. 2014;

- Pistorius dostal za zabití přítelkyně pět let vězení.* Aktuálně.cz, 21. 10. 2014; *Pistorius si trest odsedí ve vězení, kde se za apartheidu popravovalo.* Mladá fronta DNES, 21. 10. 2014; *Pistorius popsal chvíli, kdy zabíjel.* Novinky.cz, 8. 4. 2014, a řada dalších.
- ⁵⁴ *Strach z eboly odrazuje cestovatele. Bojí se i jihu Afriky.* Mladá fronta DNES, 18. 10. 2014.
- ⁵⁵ *Prahou pochodovali obhájci svobodné Biafry, potlačené v roce 1970.* ČTK, 30. 5. 2014.
- ⁵⁶ *Česko žádá zrušení trestu smrti pro těhotnou Súdánku,* op. cit.
- ⁵⁷ *V JAR zatkli Krejčířovu manželku – u soudu s jejím mužem.* ČTK, 28. 2. 2014; *Jihoafriická policie nově obvinila Krejčíře kvůli přípravě vražd.* ČTK, 24. 3. 2014.
- ⁵⁸ *Západočeská univerzita založila v Etiopii Centrum afrických studií.* Novinky.cz, Plzeň-město, 19. 2. 2014.
- ⁵⁹ *Center of African Studies: 1st Ethio-Czech Conference on Africa.* On-line: www.africa-pilsen.com/index.php/africa-days-conference/81-past-events/93-1st-ethio-czech-conference-on-africa.
- ⁶⁰ *Pozvánka a prezentace programu na oslavu Dne Afriky 2014 v ČR.* Humanitas Afrika, 18. 5. 2014. On-line: www.humanitasafrika.cz/cs/novinky-akce/94_pozvanka-a-prezentace-programu-na-oslavu-dne-afriky-2014-v-cr.
- ⁶¹ *Africký den.* Africký informační portál. On-line: africkyportal.cz/africky-den.
- ⁶² *Národní muzeum převzalo exponáty na výstavu Země černých faraonů.* ČTK, 22. 5. 2014.
- ⁶³ *V žateckém muzeu budou k vidění africké betlémy.* ČTK, 27. 11. 2014.
- ⁶⁴ *Festival africké kuchyně ve dnech 11. a 12. října.* Africký informační portál, 7. 10. 2014. On-line: africkyportal.cz/akce/festival-africke-kuchyne-ve-dnech-11-a-12-rijna.
- ⁶⁵ *Stríčky Afriky 2014.* ZOO Jihlava. On-line: www.zoojihlava.cz/cz/akce/seznam-akci/stripky-afriky/230-stripky-afriky-2014-akce.
- ⁶⁶ *Z Ostravy dnes do africké Gambie vyrazilo 900 kol pro školáky.* ČTK, 10. 4. 2014.
- ⁶⁷ *Kvůli usmrčeným antilopám z Prahy přišla zoo v JAR o akreditaci.* ČTK, 8. 10. 2014.
- ⁶⁸ *Zlínská zoo chce pomoci nigerijské rezervaci s bojem s pytláky.* ČTK, 9. 10. 2014.